

arkivXet

information från Arkiv Gävleborg

årgång 13 2/2006

Skördefest i Godtemplarträdgården i Gävle år 1903, medlemmar ur Logen 1723 Magnus Huss.

När Godtemplarträdgården blev Gävles nöjesarena

Invigningsfästen i godtemplarträdgården (23/6) hade lockat talrika inträsserade. Programmet omfattade ungefär ett dussin musiknummer af Hoffmanska kapellet samt några sångnummer af hr Gösta Öberg. Invigningstalet hölls af fotografen Carl Larsson. (Gefle Dagblad 25 juni 1903)

Vid tiden kring sekelskiftet 1900, när spritkonsumtionen skapade enorma samhällsproblem, kom nykterhetsrörelsen att engagera ett stort antal medborgare. Av Gävles 30 478 invånare år

1903 var många aktiva nykterhetsivrare och Gestriklands Distriktsloge af Godtemplarorden räknade in så många som cirka 3 000 medlemmar. Den av Gefle Godtemplarförening ägda fastigheten vid Södermalmstorg räckte inte längre till att härbärga alla stadens loger, vilka i regel hade sina möten varje vecka.

Redan 1901 gjordes ett försök till bildande av Gefle Godtemplares Byggnadsförening AB. Totalt 204 aktier hade tecknats av några Gävleloger när pro-

jektet fick avblåsas i maj 1902, eftersom Patentverket vägrat registrering av bolaget på grund av felaktiga handlingar. Besvikelsen var stor när återbetalning måste ske till aktietecknarna. Man lät sig dock inte helt nedslås utan återkom med nya krafter.

I mars 1903 konstituerades *Gefle Godtemplares Byggnadsförening u.p.a.* och stadgarna registrerades utan problem hos Kungl Maj:ts befallningshavande i länet. Medlemmar i logerna nr 256 Columbus, nr 1723 Magnus Huss, nr 195 Gefle Skans, nr 89 Norden och SGU avd Vägbyrtaren utgjorde andelsägare, av vilka enbart fyra var kvinnor. Insatsen var 10 kr per person och startkapitalet uppgick totalt till 540 kr.

Gästgivargården blev Godtemplarträdgården

Redan månaden efter föreningsbildandet upprättade Byggnadsföreningen kontrakt med Gefle stads drätselkammare om förhyrande av den så kallade Gästgivaregården (f d Gefle skjutsstation) med dithörande byggnader, lägenheter, intilliggande trädgård, planteringar, kägelbana, paviljong, inredning och serveringsrörelse.

Fastigheten hade adressen Södra Kungsgatan 8, och låg ungefär där nuvarande Konditori Lido är beläget. I styrelsen återfanns flera prominenta Gävlebor, bl a klädeshandlare Carl Peter Carlstedt, bokhållare Anders Holmgren och fotograf Carl Johan Larsson, vilken under sju månader det första verksamhetsåret innehade ordförandeposten. Skraddaren O Zettervall antogs som vaktmästare.

En upprustning och målning av lokalerna vidtog, flaggstänger införskaffades och utrymmen i huvudbyggnadens bottenvåning med ingångar från Kungsgatan hyrdes ut till olika affärsverksamheter. Ett bibliotek mottogs från Gefle Godtemplarförening och för att förhöja läslusten arrangerades "Trefliga Aftnar" där behållningen oavkortat gick till bokinköp. Böcker fick lånas för 5 öre under en period om 14 dagar.

Gungorna och kägelbanan reparerades och snickare Persson svarvade nya kägelklot för kr 4.50. Trädgården utrustades med nya järn- och spjälmöbler, filter och soltält. Schackspel, brickor och tärningar inköptes. För anordnande av allmogedanser och sceniska föreställningar uppfördes en ny paviljong med scendekoration av arkitekt Orling. Till förestånderska för Trädgården utsågs Fru Maria Holmgren, som var vaktmästarinna i St Petri Kyrka i Gävle.

En omfattande reklamkampanj för trädgården genomfördes under startåret med flera annonser i Gefle Dagblad, Arbetarbladet, Gefle Posten, Norrlandsposten och Hemlandsposten till en kostnad av mer än 350 kr, som i dagens penningvärde motsvarar åtskilliga tusenlappar. Föreningens hyreskostnad till Gefle stad på 2 500 kr per år kunde i stort täckas av hyresintäkter från de olika logerna och andra fasta hyresgäster, bl a en slaktare, urmakare och cigarrförsäljare. Tillfälliga hyror, som till exempel för bevaringsmönstring, musikkapellet Lyrans övningar, Allmogedansens Vänners fester och Tempelriddarordens möten gav även välkomna intäkter.

Logernas verksamhet

Under vinterhalvåret delade logerna på mötes- och sällskapsutrymmena efter ett fastgjort schema måndagar - fredagar mellan 20 och 23 och den största Logen Norden med sina 143 medlemmar söndagar mellan 16 och 19. Ungdomsförbundet Vägbyrtaren hade subventionerad hyra på 25 kr/år och de övriga logerna betalade 30 öre/medlem. Med förvåning kan noteras att tobaksrökning med bestämdhet förbjöds i alla delar av huset under logernas mötestider och vid andra tillfällen. Rökning tilläts enbart i det så kallade "röda rummet, vars dörrar skola hållas stängda så snart rökning där öfvas".

Som kuriosas kan nämnas att fotograf Carl Larssons egenmäktiga förfarande att utan styrelsens beslut uppdra en elektrisk ledning i ändamål att åstadkomma ljus för skioptikonföreläsningar i logelokalerna medförde en livlig debatt i styrelsen (1905). Efter noga övervägande insågs dock det fördelaktiga i "tilltaget" och ledningen inlöstes och blev därigenom föreningens egendom.

Trädgårdsserveringen

Under perioden 30 april till 30 september hölls Trädgården öppen. De dagar som underhållning erbjöds upptogs en inträdesavgift à 25 öre för allmänheten och 15 öre för logemedlemmar. Olika mer eller mindre kända sångare uppträdde, musikkapell underhöll och kapellmästare Östling spelade piano ett stort antal kvällar under sommaren. Tillfälliga teatersällskap och jonglörer underhöll och spåkvinnor siade om framtiden. I trädgården fanns även ett vaxmuseum. Kägel- och skjutbanorna inbringade en god slant till föreningskassan. Tombolalotterierna lockade med fina vinster, bl a serviser av porslin, 2 lass sågad och huggen ved och matvaror för 15 kr. För att förhöja stämningen förekom även "bengaliska eldar".

Serveringen kunde erbjuda hälsoöl, alkoholfritt vin, Helsans dricka och Örnens läskedrycker, bröd från Kooperativa Bageriet och Anderssons konditorivaror. Ingen varm mat serverades utan enbart kallskuret och smörgåsar. Fröken Hanna Bergström ansvarade som avlönad föreståndarinna för serveringsrörelsen från och med våren 1905. Vid större festligheter fanns "hjelpgummor" till hands för en ringa ersättning. I det patriarkala samhällsläget, som rådde vid sekelskiftet 1900, var Hanna dock inte betrodd att ansvara för trädgårds-serveringens ekonomi. Denna sköttes av föreningskassören Gösta Carlstedt som tillsammans med ytterligare två män utgjorde "förvaltningsnämnd" och skulle "öfva styrelsens myndighet öfver föreståndarinnan"!

Höstfester

Vid de årliga höstfesterna under flera dagar i september firades även fingerade bondbröllop. Av bevarade foton framgår att Godtemplarträdgård-

ens besökare ofta var klädda i folkdräkter eller snarare en dräktinspirerad klädsel, som en typ av festklädsel. Oftast bars dräkterna med en tydlig påverkan av sekelskiftets rådande mode och ingen känsla visades för dräkternas traditionella karaktärer. Det kan dock konstateras att ett folklöreinspirerat mode var mycket populärt under 1900-talets första år!

Lena Eriksson

För Dig som vill veta mer om traditionella folkdräkter rekommenderas boken om Gästriklands folkdräkter, där landskapets olika dräkter presenteras i ett historiskt perspektiv och även visar hur dräkterna bärs idag. Många vackra bilder utlovas!

Boken lanseras i slutet av maj 2006 och kan beställas via Gästriklands kulturhistoriska förening, Göran Severin, tel: 026-187158 e-post: goran.severin@telia.com

Höstfest och karnevalsstämning i Godtemplarträdgården i Gävle år 1907.